

Урок № 10-11

Дата: 05.10.2021

Тема: Історично-духовні аспекти розвитку світової культури

Мета: охарактеризувати історично-духовні аспекти розвитку світової культури; розвивати аналітичне мислення, професійні навички, пам'ять, мислення; виховувати інтерес до спеціальності.

Хід уроку:

Які ж основні етапи культурної еволюції людства? Загальноприйнятим у культурології є поділ людської історії на три великих ет-пи: дикість, варварство, цивілізацію, запропоновані ще в кінці XVIII ст. шотландським філософом Анрі Фергюссоном. У XIX ст. американський етнограф Л. Морган, а потім Ф. Енгельс пов'язували виділення кожної з цих епох з певним рівнем матеріальної культури, з конкретними формами розвитку господарства. Епосі дикості відповідають такі господарства, що "привласнюють" (збирання, полювання і рибальство), епосі варварства — ті, що виробляють (раннє земле-робство і скотарство), епосі цивілізації — розвинена аграрна культура, промислова і науково-технічна культури.

Таким чином, ми бачимо, що основним критерієм етапів культурної еволюції є розвиток виробничих сил і появі нових ідей, які врешті-решт визначають і своєрідність культурно-історичних епох. З культурною еволюцією — еволюцією людського духу — ідеальні фактори в свою чергу істотно впливають на матеріальну культуру суспільства.

В теорії культури поняття "цивілізація" дуже зблизилося з по-няттям культури. Нам важливо визначити сутність цих понять. Як зазначалося вище, поняття "цивілізація" було введено у науку як назва певного етапу в культурній еволюції людства, що починається з 3500 року до н.е. і триває по сьогоднішній день. В ході дискусії щодо древніх міст, які відбувалася 1958 року в Чикаго, вчені запропонували три ознаки цивілізації: монументальна архітектура, писемність, міста. Вказані тріада виразно характеризують цивілізацію в першу чергу саме як культурний комплекс, тоді як соціально-економічну сутність даного явища становлять поява класового суспільства і держави. Пам'ятки архітектури показові з точки зору виробничого потенціалу суспільства, що їх створило. Поява писемності характеризує відділення розумової праці від фізичної, що дозволило зосередити зусилля окремих груп людей на розвиткові мистецтва і різних форм позитивного знання. Міста виконували специфічні функції у суспільній системі: були центрами сільськогосподарської округи, центрами ремесел і торгівлі та свого роду ідеологічними центрами. Саме в пору перших цивілізацій ідео-логічна сфера, систематизована і централізована, стала справді величезною силою.

Отже, цивілізація сформувалася лише на певному етапі розвитку людства, являючи собою якісну межу на еволюційному шляху. Виділяють різні типи, етапи, рівні цивілізації. Принциповою позицією вчених радянського періоду було виділення формацийних типів цивілізації (рабовласницький тип, феодальний тип і т.д.). Такий підхід відрізнявся від поглядів багатьох західних вчених, які в основному спираються на концепцію Арнольда Тойнбі. У 30—50-ті роки нашого століття в роботах "Цивілізація перед випробуванням" та "Дослідження історії" А. Тойнбі зробив спробу пояснити одночасно хід розвитку всіх людських культур, застосувавши поняття "цивілізація" до особливостей розвитку народів і культур різних регіонів і країн. В результаті всесвітня історія мала вигляд мозаїчного панно, складеного багатолінійним розвитком суворених культур, які розташовані поруч і співіснують. Однак А. Тойнбі довів: при всій відмінності і несходжості культур різних

народів всі вони належать до єдиної цивілізації і в своєму розвиткові рано чи пізно проходять ідентичні етапи, які характеризуються однаковими ідеями, і хоча мають свої особливості, та сутність їх єдина. Наприклад, основні ідеї Просвітництва, без яких сьогодні неможливо уявити сучасну цивілізацію: всі люди від природи рівні, кожна людина — неповторна особистість, людина — мета розвитку суспільства, а не засіб, та інші — це доро-бок європейської культури XVIII ст. Трохи пізніше під знаком за-своєніх європейських ідей починає розвиватись східнослов'янська культура. Ці ідеї живили творчість українських, російських та біло-руських просвітителів. І тільки з кінця XIX — поч. XX ст. ці ідеї починають панувати в культурах далекосхідних держав (Індії, Китаю, Японії та ін.), відбиваючи своєрідність цих народів. Парламент — феномен розвитку англійського генія культури, але поширившись як невід'ємний елемент демократії на всі країни, він є фактором сучасної цивілізації. Таким чином, поняття "культура" підкреслює не-повторність, а в окремих випадках і тупикове відгалуження розвитку етносів, країн. Поняття ж "цивілізація" означає безперервність, єдність, загальність культурно-історичного процесу для всіх народів. Коли окремі ідеї культури стають в силу умов, що склалися, стерео-типами поведінки великих груп людей, визначають особливості їх світобачення, тоді можна говорити про певний етап розвитку цивілізації.

Сьогодні більше ніж будь-коли вчені прагнуть осмислити спеціальні галузі наукового знання (як гуманітарного, так і природничо-наукового) в контексті культурної епохи. Такий підхід у науці дістав назву цивілізаційного. Він ґрунтуються на загальнолюдських цінностях. Не відсуваючи в бік реальну конфліктність історії, ця концепція історії дозволяє зрозуміти її реальну безперервність, розкри-ти механізми дій людей, витоки і зміст загальнолюдських цінностей. Моральні переваги цивілізаційного підходу очевидні: стимулюючи практику, ідеї, настрої мирно-цивілізаційної взаємодії людей, він відкриває тим самим великий простір творчим тенденціям історії.

Етап цивілізації має свої культурно-історичні епохи. Критерій виділення культурно-історичних епох може бути різним, в залежності від позиції та інтересів дослідника. Раніше в радянській науці пере-важав формацийний підхід. Він базувався на розумінні культури як сукупності матеріальних і моральних благ. У свій час цінність цієї концепції була в тому, що вона протистояла вузькому тлумаченню культури як лише сфери духовного життя суспільства. Недолік цієї концепції в тому, що з поняття "культура" фактично виключалось діяльнісне начало, думка концентрувалась не на самій діяльності людини к рушійній силі розвитку культури, а на кінцевих, ціннісних результатах цієї діяльності. Виділялись такі культурно-історичні епохи, як первісна, рабовласницька, феодальна, капіталістична та со-ціалістична культури. При цьому підхід не враховувалось, що про-тягом однієї формaciї може змінюватись духовна атмосфера в су-спільстві та існувати декілька культурно-історичних епох. Наприклад, протягом первісно-общинної формaciї існувало два типи культури: 1) культура збиральництва і мисливства і 2) культура раннього землеробства і скотарства. Протягом феодальної формaciї існувала культура середньовіччя, культура Відродження, культура бароко і рококо.

При семіотичному підході до культури за критерій виділення культурно-історичних епох береться розвиток мови. Різні сторони культури можуть бути представлені як своєрідні системи знаків, що моделюють дійсність. Авторами концепцій, згідно з якими культура детермінована мовою, є В. Гумбольдт і О.О. Потебня. В залежності від етнічного розвитку, існуючого укладу життя, частково детермінованиого кліматичними і географічними факторами, формувалися особливості мови. Існують мови з переважно

дієслівним (динамічним) зображенням дійсності, але й існують мови з переважанням іменного (статичного) визначення понять. Мовні відмінності накладають значний відбиток на культуру народів у цілому. Суттєво відрізняються культури алфавітного типу від культур ієрогліфічного типу, де переважають неперервність, статичність, споглядальність. Для лінгвістики такий підхід є досить правомірним.

Питання для самоперевірки:

1. Що таке цивілізація?
2. Які етапи цивілізації вам відомі?

Домашнє завдання: дати відповіді на питання для самоперевірки та законспектувати матеріал з теми.

Рекомендована література: Чорний І. В. Культурологія. – К., 2017; Чорненський Я.Я. Культурологія. Теорія. Практика. Самостійна робота. Навчальний посібник. - Київ: Центр навчальної літератури, 2017.

Шановні учні! Нагадую, що на виконані вами завдання чекає моя електронна пошта:

kvasha.n.v@gmail.com або Вайбер чи Телеграм за номером: 093-74-98-200,
але не пізніше 20:00